

Samling af Afgørelser

DOMSTOLENS DOM (Anden Afdeling)

21. oktober 2021 *

»Præjudiciel forelæggelse – socialpolitik – ligebehandling med hensyn til beskæftigelse og erhverv – direktiv 2000/78/EF – forbud mod forskelsbehandling på grund af handicap – artikel 2, stk. 2, litra a) – artikel 4, stk. 1 – artikel 5 – Den Europæiske Unions charter om grundlæggende rettigheder – artikel 21 og 26 – De Forenede Nationers konvention om handicappedes rettigheder – funktionerne som domsmand i en straffesag – blind person – fuldstændig udelukkelse fra deltagelse i straffesager«

I sag C-824/19,

angående en anmodning om præjudiciel afgørelse i henhold til artikel 267 TEUF, indgivet af Varhoven administrativen sad (øverste domstol i forvaltningsretlige sager, Bulgarien) ved afgørelse af 31. oktober 2019, indgået til Domstolen den 12. november 2019, i sagen

TC,

UB

mod

Komisija za zasjtjita ot diskriminatsia,

VA,

procesdeltager:

Varhovna administrativna prokuratura,

har

DOMSTOLEN (Anden Afdeling),

sammensat af formanden for Første Afdeling, A. Arabadjiev, som fungerende formand for Anden Afdeling, og dommerne I. Ziemele, T. von Danwitz (refererende dommer), P.G. Xuereb og A. Kumin,

generaladvokat: H. Saugmandsgaard Øe,

justitssekretær: A. Calot Escobar,

* Processprog: bulgarsk.

på grundlag af den skriftlige forhandling,

efter at der er afgivet indlæg af:

- VA ved hende selv,
- den polske regering ved B. Majczyna, som befuldmægtiget,
- den portugisiske regering ved L. Inez Fernandes, A. Pimenta, J. Marques og P. Barros da Costa, som befuldmægtigede,
- Europa-Kommissionen ved D. Martin og N. Nikolova, som befuldmægtigede,

og efter at generaladvokaten har fremsat forslag til afgørelse i retsmødet den 22. april 2021,

afsagt følgende

Dom

- 1 Anmodningen om præjudiciel afgørelse vedrører fortolkningen af artikel 5, stk. 2, i De Forenede Nationers konvention om handicappedes rettigheder, som blev godkendt på Det Europæiske Fællesskabs vegne ved Rådets afgørelse 2010/48/EF af 26. november 2009 (EUT 2010, L 23, s. 35, herefter »FN-konventionen«), og af artikel 2, stk. 1-3, samt artikel 4, stk. 1, i Rådets direktiv 2000/78/EF af 27. november 2000 om generelle rammebestemmelser om ligebehandling med hensyn til beskæftigelse og erhverv (EUT 2000, L 303, s. 16).
- 2 Denne anmodning er blevet indgivet i forbindelse med en tvist mellem på den ene side TC og UB og på den anden side Komisia za zashtita ot diskriminatsia (kommissionen til beskyttelse mod forskelsbehandling, Bulgarien) og VA vedrørende en afgørelse truffet af denne kommission om at pålægge TC og UB som henholdsvis retspræsident og dommer ved en afdeling for straffesager bøder for forskelsbehandling af VA, som var domsmand i denne afdeling.

Retsforskrifter

Folkeretten

- 3 FN-konventionen bestemmer i artikel 1:

»Formålet med denne konvention er at fremme, beskytte og sikre muligheden for, at alle personer med handicap fuldt ud kan nyde alle menneskerettigheder og grundlæggende frihedsrettigheder på lige fod med andre, samt at fremme respekten for deres naturlige værdighed.

Personer med handicap omfatter personer, der har en langvarig fysisk, psykisk, intellektuel eller sensorisk funktionsnedsættelse, som i samspil med forskellige barrierer kan hindre dem i fuldt og effektivt at deltage i samfundslivet på lige fod med andre.«

4 Denne konventions artikel 5 med overskriften »Lighed og ikke-diskrimination« har følgende ordlyd:

»1. Deltagerstaterne anerkender, at alle er lige for loven, og at alle uden nogen form for diskrimination har ret til lige beskyttelse og til at drage samme nytte af loven.

2. Deltagerstaterne skal forbyde enhver diskrimination på grund af handicap og skal sikre personer med handicap lige og effektiv retlig beskyttelse imod diskrimination af enhver grund.

3. Med henblik på at fremme lighed og afskaffe diskrimination skal deltagerstaterne tage alle passende skridt til at sikre, at der tilvejebringes rimelig tilpasning.

4. Særlige foranstaltninger, der er nødvendige for at fremskynde eller opnå reel lighed for personer med handicap, anses ikke for diskrimination i henhold til denne konvention.«

5 FN-konventionens artikel 27 med overskriften »Arbejde og beskæftigelse« fastsætter i stk. 1:

»Deltagerstaterne anerkender retten for personer med handicap til at arbejde på lige fod med andre, hvilket omfatter retten til at kunne tjene til livets ophold ved beskæftigelse, som de selv frit vælger eller påtager sig på et arbejdsmarked og i et arbejdsmiljø, der er åbent, inkluderende og tilgængeligt for personer med handicap. Deltagerstaterne skal sikre og fremme virkeliggørelsen af retten til arbejde, herunder for personer, der får et handicap i forbindelse med deres beskæftigelse, ved at tage passende skridt, herunder gennem lovgivning, til bl.a.:

a) at forbyde diskrimination på grund af handicap i alle forhold vedrørende alle former for beskæftigelse, herunder betingelser for rekruttering, ansættelse og beskæftigelse, fortsat beskæftigelse, karrieremuligheder og sikre og sunde arbejdsforhold,

[...]«.

EU-retten

6 16., 20., 21. og 23. betragtning til direktiv 2000/78 har følgende ordlyd:

»(16) Iværksættelse af foranstaltninger, der tager hensyn til behovene hos personer med handicap på arbejdspladsen, spiller en vigtig rolle i bekæmpelsen af forskelsbehandling på grund af handicap.

[...]

(20) Der bør vedtages passende, dvs. effektive og praktiske foranstaltninger med henblik på at tilpasse arbejdspladsen til en handicappet, f.eks. ved at indrette lokaler eller tilpasse udstyr, arbejdsmønstre, opgavefordeling, samt adgang til uddannelse og instruktion.

(21) Når det vurderes, om disse tilpasninger medfører en uforholdsmæssig stor byrde, bør der navnlig tages hensyn til de finansielle og andre omkostninger, der er forbundet hermed, samt til organisationens eller virksomhedens størrelse og finansielle midler samt muligheden for at opnå offentlige tilskud eller anden støtte.

[...]

(23) Under meget begrænsede omstændigheder kan ulige behandling retfærdiggøres, når en relevant egenskab, der vedrører religion eller tro, handicap, alder eller seksuel orientering, udgør et regulært og afgørende erhvervmæssigt krav, når målet er legitimt, og kravet står i et rimeligt forhold hertil. Sådanne omstændigheder bør medtages i de oplysninger, som medlemsstaterne skal meddele Kommissionen.«

7 Dette direktivs artikel 1 med overskriften »Formål« bestemmer:

»Formålet med dette direktiv er, med henblik på at gennemføre princippet om ligebehandling i medlemsstaterne, at fastlægge en generel ramme for bekæmpelsen af forskelsbehandling med hensyn til beskæftigelse og erhverv på grund af religion eller tro, handicap, alder eller seksuel orientering.«

8 Det nævnte direktivs artikel 2 med overskriften »Begrebet forskelsbehandling« bestemmer:

»1. I dette direktiv betyder princippet om ligebehandling, at ingen må udsættes for nogen form for direkte eller indirekte forskelsbehandling af nogen af de i artikel 1 anførte grunde.

2. I henhold til stk. 1

a) foreligger der direkte forskelsbehandling, hvis en person af en eller flere af de i artikel 1 anførte grunde behandles ringere, end en anden i en tilsvarende situation bliver, er blevet eller ville blive behandlet

[...]

9 Samme direktivs artikel 3, der har overskriften »Anvendelsesområde«, bestemmer følgende i stk. 1:

»Inden for rammerne af [Den Europæiske Unions] beføjelser finder dette direktiv anvendelse både i den offentlige og den private sektor, herunder offentlige organer, på alle personer for så vidt angår:

a) vilkårene for adgang til lønnet beskæftigelse, udøvelse af selvstændig erhvervsvirksomhed og erhvervmæssig beskæftigelse, herunder udvælgelseskriterier og ansættelsesvilkår, uanset branche og uanset niveau i erhvervshierarkiet, herunder i henseende til forfremmelse

[...]

c) ansættelses- og arbejdsvilkår, herunder afskedigelse og løn

[...]

10 Artikel 4 i direktiv 2000/78 med overskriften »Erhvervmæssige krav« fastsætter i stk. 1:

»Uanset artikel 2, stk. 1 og 2, kan medlemsstaterne bestemme, at ulige behandling, som er baseret på en egenskab, der har forbindelse med en eller flere af de i artikel 1 anførte grunde, ikke udgør forskelsbehandling, hvis den pågældende egenskab på grund af karakteren af bestemte erhvervsaktiviteter eller den sammenhæng, hvori sådanne aktiviteter udøves, udgør et regulært og afgørende erhvervmæssigt krav, forudsat at målet er legitimt, og at kravet står i rimeligt forhold hertil.«

- 11 Direktivets artikel 5 med overskriften »Tilpasninger til handicappede i rimeligt omfang« bestemmer:

»Med henblik på at sikre, at princippet om ligebehandling af handicappede overholdes, foretages der tilpasninger i rimeligt omfang. Det betyder, at arbejdsgiveren skal træffe de foranstaltninger, der er hensigtsmæssige i betragtning af de konkrete behov, for at give en handicappet adgang til beskæftigelse, til at udøve den eller have fremgang i den eller for at give vedkommende adgang til uddannelse, medmindre arbejdsgiveren derved pålægges en uforholdsmæssig stor byrde. Hvis denne byrde i tilstrækkeligt omfang lettes gennem foranstaltninger, der er normale elementer i den pågældende medlemsstats handicapolitik, anses den ikke for at være uforholdsmæssig stor.«

Bulgarsk ret

- 12 Artikel 6 i Konstitutsia na Republika Bulgaria (Republikken Bulgariens forfatning) (DV nr. 56 af 13.7.1991) i den affattelse, der finder anvendelse på tvisten i hovedsagen, bestemmer:

»(1) Alle mennesker er født lige med hensyn til værdighed og rettigheder.

(2) Alle borgere er lige for loven. Enhver form for begrænsning af rettigheder eller privilegier på grund af race, nationalitet, etnisk tilhørsforhold, køn, oprindelse, religion, uddannelse, overbevisning, politisk tilhørsforhold, personlige eller sociale forhold eller formueforhold er forbudt.«

- 13 Denne forfatnings artikel 48 har følgende ordlyd:

»(1) Borgerne har ret til arbejde. Staten skal tilvejebringe betingelserne for at udøve denne ret.

(2) Staten skaber betingelser for udøvelse af retten til arbejde for personer med fysiske og psykiske handicap. [...]«

- 14 Det følger af artikel 4, stk. 1, i zakon za zasjtjita ot diskriminatsia (lov om beskyttelse mod forskelsbehandling, DV nr. 86 af 30.9.2003) i den affattelse, der finder anvendelse på tvisten i hovedsagen (herefter »lov om beskyttelse mod forskelsbehandling«), at enhver form for direkte og indirekte forskelsbehandling, bl.a. på grund af handicap er forbudt.

- 15 Artikel 7, stk. 1, nr. 2, i lov om beskyttelse mod forskelsbehandling har følgende ordlyd:

»Følgende udgør ikke forskelsbehandling:

[...]

2. ulige behandling af personer, som er baseret på en egenskab, der har forbindelse med en af de i artikel 4, stk. 1, anførte grunde, hvis den pågældende egenskab på grund af karakteren af et bestemt erhverv eller en bestemt aktivitet eller den sammenhæng, hvori dette erhverv eller denne aktivitet udøves, udgør et regulært og afgørende erhvervsmæssigt krav, målet er legitimt, og kravet ikke går ud over, hvad der er nødvendigt for at nå målet.«

- 16 Artikel 66 i zakon za sadebnata vlast (lov om retssystemet, DV nr. 64 af 7.8.2007) i den affattelse, der finder anvendelse på tvisten i hovedsagen (herefter »lov om retssystemet«), bestemmer, at rettens sammensætning ved behandling af en sag i første instans i de tilfælde, der er fastsat ved lov, også omfatter domsmænd, der har de samme rettigheder og forpligtelser som dommerne.
- 17 Artikel 67, stk. 1, i lov om retssystemet har følgende ordlyd:
- »Enhver bulgarsk statsborger, der er i stand til at udøve sine rettigheder, kan udnævnes til domsmand, såfremt vedkommende
1. er mellem 21 og 68 år
  2. har nuværende adresse i en kommune inden for retskredsen for den ret, i hvilken vedkommende har søgt om at blive domsmand
  3. som minimum har gennemført en uddannelse på sekundært niveau
  4. ikke er blevet dømt for en forsætlig lovovertrædelse; dette gælder også i tilfælde af rehabilitation
  5. ikke lider af en psykisk sygdom.«
- 18 Artikel 8, stk. 1, i nakazatelno-protsesualen kodeks (strafferetsplejeloven, DV nr. 86 af 28.10.2005) i den affattelse, der finder anvendelse på tvisten i hovedsagen (herefter »strafferetsplejeloven«), bestemmer:
- »I de tilfælde, der er omhandlet i denne lov, og ifølge de ved denne lov fastsatte nærmere bestemmelser, deltager domsmænd i sammensætningen af retternes dommerkollegier.«
- 19 Strafferetsplejelovens artikel 13 bestemmer i stk. 1, at retten, anklagemyndigheden og de for efterforskningen ansvarlige myndigheder inden for rammerne af deres kompetence har pligt til at træffe alle foranstaltninger for at fastslå den objektive sandhed, og i stk. 2, at den objektive sandhed fastslås ifølge de nærmere bestemmelser og med de midler, der er fastsat i denne lov.
- 20 I henhold til strafferetsplejelovens artikel 14, stk. 1, træffer retten, anklagemyndigheden og de for efterforskningen ansvarlige myndigheder afgørelse på grundlag af deres inderste overbevisning, idet de støtter sig på en objektiv, grundig og fuldstændig undersøgelse af alle omstændighederne i den foreliggende sag og følger lovens bestemmelser.
- 21 Ifølge strafferetsplejelovens artikel 18 træffer retten, anklagemyndigheden og de for efterforskningen ansvarlige myndigheder afgørelse på grundlag af beviser, som de selv har indsamlet og undersøgt, medmindre andet fremgår af denne lov.

Tvisten i hovedsagen og de præjudicielle spørgsmål

- 22 VA har varigt nedsat arbejdsevne, fordi hun har mistet synet, hvilket er attesteret ved en speciallægeerklæring fra 1976. Hun har afsluttet jurastudiet, bestået den faglige kvalifikationseksamen i 1977 og derefter arbejdet for Blindeforeningen og Den Europæiske Blindeunions organisation.

- 23 I 2014 blev VA efter en procedure, der blev gennemført af byrådet i Sofia, godkendt som domsmand af Sofijski gradski sad (byretten i Sofia, Bulgarien). Hun blev tilknyttet Sofijski rajonen sad (kredsdomstolen i Sofia, Bulgarien) og, ved lodtrækning, denne domstols sjette afdeling for straffesager, som dommer UB samt tre andre domsmænd også var tilknyttet. Den 25. marts 2015 aflagde hun i denne egenskab ed for den nævnte ret.
- 24 I perioden fra den 25. marts 2015 til den 9. august 2016 deltog VA ikke i et eneste retsmøde i en straffesag. I maj 2015 anmodede hun præsidenten for Sofijski rajonen sad (kredsdomstolen i Sofia, Bulgarien), dvs. TC, om at blive tilknyttet en anden dommer, men modtog ikke noget svar fra TC.
- 25 Den 24. september 2015 indledte VA en sag for Kommissionen til beskyttelse mod forskelsbehandling, idet hun gjorde gældende, at hun var blevet udsat for en ugunstig behandling på grund af sit handicap af dommer UB, for så vidt som sidstnævnte ikke havde tilladt hende at deltage i nogen straffesag, og af TC, som ikke havde svaret på hendes anmodning om at blive tilknyttet en anden dommer med henblik på at kunne udøve sin ret til at arbejde som domsmand. Som svar herpå påberåbte TC og UB sig navnlig karakteren af en domsmands forpligtelser, nødvendigheden af at have særlige fysiske kendetegn samt, at der forelå et lovligt formål, nemlig overholdelse af strafferetsplejelovens principper, som begrundede en forskellig behandling af VA på grundlag af en egenskab, der har forbindelse med handicapet, i overensstemmelse med artikel 7, stk. 1, nr. 2, i lov om beskyttelse mod forskelsbehandling.
- 26 Ved afgørelse af 6. marts 2017 fastslog kommissionen til beskyttelse mod forskelsbehandling efter at have hørt TC og UB, at disse havde forskelsbehandlet VA på grund af handicap, bl.a. som omhandlet i artikel 4 i lov om beskyttelse mod forskelsbehandling, og den pålagde dem hver en bøde på henholdsvis 250 og 500 bulgarske leva (BGN) (ca. 130 og 260 EUR).
- 27 TC og UB anlagde begge sag til prøvelse af denne afgørelse ved Administrativen sad Sofia-grad (forvaltningsdomstolen i Sofia, Bulgarien), som frifandt Kommissionen. Denne ret fandt navnlig, at det i princippet var ulovligt at opstille begrænsninger for adgangen til at udøve et bestemt erhverv eller en bestemt aktivitet, f.eks. som domsmand, ud fra den antagelse, at det pågældende handicap ville gøre det umuligt at udøve dette erhverv eller denne aktivitet på fyldestgørende måde. Straffeprocessens særegenheder kræver ganske vist, at en sådan domsmand overholder denne procedures grundlæggende principper, dvs. for et dommerkollegium, umiddelbarhed, fastlæggelse af den objektive sandhed og dannelse af en inderste overbevisning. Den formodning, at et handicap i alle tilfælde fratager en person evnen til at overholde disse principper, udgør imidlertid forskelsbehandling. Den nævnte ret tilføjede, at disse betragtninger blev underbygget af den omstændighed, at VA havde deltaget i en række retsmøder i straffesager fra den 9. august 2016, hvor en lovreform, der indførte elektronisk fordeling af domsmænd, trådte i kraft.
- 28 TC og UB har begge iværksat kassationsanke ved Varhoven administrativen sad (øverste domstol i forvaltningsretlige sager, Bulgarien) til prøvelse af afgørelsen fra Administrativen sad Sofia-grad (forvaltningsdomstolen i Sofia). Til støtte for sin appel har TC gjort gældende, at førsteinstansretten burde have anvendt artikel 7, stk. 1, nr. 2, i lov om beskyttelse mod forskelsbehandling om et regulært og afgørende erhvervsmæssigt krav. En domsmands funktioner kan på grund af deres art ikke varetages af personer, hvis handicap medfører en tilsidesættelse af de principper, der er fastsat i strafferetsplejeloven. UB har for sit vedkommende gjort gældende, at denne ret med urette satte loven om beskyttelse mod forskelsbehandling over strafferetsplejeloven, som har forrang, og over de ved denne lov fastsatte principper, som hun som dommer i straffesager havde pligt til at overholde ved prøvelsen af sagerne ved retten,

samtidig med at hun skulle sikre, at alle dommerkollegiets medlemmer behandlede beviserne på samme måde, samt sikre, at disse medlemmer fik et umiddelbart indtryk af procesdeltagernes adfærd.

- 29 På denne baggrund har den forelæggende ret, henset til strafferetsplejereglerne, anført, at det ikke klart er fastslået, at ulige behandling af en person som VA med et handicap som blindhed er lovlig i lyset af bestemmelserne FN-konventionen, i Den Europæiske Unions charter om grundlæggende rettigheder (herefter »chartret«) samt direktiv 2000/78, som skal sikre lighed med hensyn til beskæftigelse og erhverv for personer med handicap.
- 30 På denne baggrund har Varhoven administrativen sad (øverste domstol i forvaltningsretlige sager, Bulgarien) besluttet at udsætte sagen og forelægge Domstolen følgende præjudicielle spørgsmål:
- »1) Fører fortolkningen af artikel 5, stk. 2, i [FN-konventionen] og af artikel [2], stk. 1, 2 og 3, samt artikel 4, stk. 1, i [...] direktiv 2000/78 [...] til den konklusion, at det er lovligt, at en person uden synsevne kan virke som domsmand og deltage i straffesager, [...]
- 2) [Vedrører] en varigt blind persons konkrete handicap et kriterium, som udgør et [regulært] og afgørende krav til virket som domsmand, og som begrunder en [ulige behandling] og ikke udgør [forskelsbehandling] på grundlag af »handicap«?»

Om de præjudicielle spørgsmål

- 31 Det skal indledningsvis bemærkes, at selv om den forelæggende ret ikke i sine spørgsmål har henvist til chartrets bestemmelser, er retten, således som det fremgår af anmodningen om præjudiciel afgørelse, i tvivl om foreneligheden af udelukkelsen af en blind person, såsom VA, fra udøvelsen af funktionerne som domsmand i en straffesag både i forhold til bestemmelserne i direktiv 2000/78 og FN-konventionen og chartret.
- 32 Det bemærkes, at dette direktiv på det område, som det omfatter, konkretiserer det generelle princip om forbud mod forskelsbehandling, der nu er fastslået i chartrets artikel 21 (dom af 26.1.2021, Szpital Kliniczny im. dra J. Babińskiego Samodzielny Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej w Krakowie, C-16/19, EU:C:2021:64, præmis 33 og den deri nævnte retspraksis).
- 33 Desuden fastsætter chartrets artikel 26, at Unionen anerkender og respekterer retten for mennesker med handicap til at nyde godt af foranstaltninger, der skal sikre deres autonomi, deres sociale og erhvervsmæssige integration og deres deltagelse i samfundslivet.
- 34 Under disse omstændigheder skal det lægges til grund, at den forelæggende ret med sine spørgsmål, som skal behandles samlet, nærmere bestemt ønsker oplyst, om artikel 2, stk. 2, og artikel 4, stk. 1, i direktiv 2000/78, sammenholdt med chartrets artikel 21 og 26 samt FN-konventionen, skal fortolkes således, at de er til hinder for, at en blind person fratages enhver mulighed for at udøve funktionerne som domsmand i en straffesag.
- 35 Indledningsvis bemærkes, at det fremgår af såvel titlen på direktiv 2000/78 og betragtningerne hertil som af direktivets indhold og formål, at det tilsigter at fastlægge en generel ramme for at sikre enhver ligebehandling »med hensyn til beskæftigelse og erhverv« ved at yde en effektiv

beskyttelse mod enhver form for forskelsbehandling, der beror på de grunde, som er nævnt i artikel 1, herunder handicap (dom af 15.7.2021, Tartu Vangla, C-795/19, EU:C:2021:606, præmis 26 og den deri nævnte retspraksis).

- 36 Som det følger af artikel 3, stk. 1, litra a) og c), i direktiv 2000/78, finder dette direktiv inden for rammerne af Unionens beføjelser anvendelse både i den offentlige og den private sektor, herunder offentlige organer, på alle personer for så vidt angår bl.a. vilkårene for adgang til lønnet beskæftigelse og ansættelses- og arbejdsvilkår.
- 37 Det fremgår for det første af anmodningen om præjudiciel afgørelse, at funktionerne som domsmand udgør en lønnet erhvervmæssig beskæftigelse, dernæst, at VA er blevet udvalgt til at udøve disse funktioner og tilknyttet en afdeling for straffesager ved en domstol, og endelig, at hun i perioden fra den 25. marts 2015 til den 9. august 2016 i praksis ikke har kunnet udføre disse funktioner og følgelig ikke kunnet tiltræde en sådan stilling.
- 38 Det følger heraf, at der i en sådan situation er tale om både vilkårene for adgang til lønnet beskæftigelse som omhandlet i artikel 3, stk. 1, litra a), i direktiv 2000/78, og ansættelses- og arbejdsvilkår som omhandlet i dette direktivs artikel 3, stk. 1, litra c).
- 39 Det er i øvrigt ubestridt, at VA har et »handicap« som omhandlet i direktiv 2000/78, for så vidt som hun har mistet synet permanent, idet det præciseres, at begrebet »handicap« ifølge fast retspraksis skal forstås således, at det omfatter en begrænset kapacitet bl.a. som følge af langvarige fysiske, mentale eller psykiske skader, som i samspil med forskellige barrierer kan forhindre den berørte person i fuldt og effektivt at deltage i erhvervmæssig aktivitet på lige fod med andre arbejdstagere (jf. i denne retning dom af 11.9.2019, Nobel Plastiques Ibérica, C-397/18, EU:C:2019:703, præmis 41 og den deri nævnte retspraksis).
- 40 En situation som den i hovedsagen omhandlede er følgelig omfattet af anvendelsesområdet for det nævnte direktiv.
- 41 Hvad for det første angår spørgsmålet, om der foreligger en ulige behandling på grund af handicap, bemærkes, at i henhold til artikel 2, stk. 1, i direktiv 2000/78 betyder »princippet om ligebehandling« i dette direktiv, at ingen må udsættes for nogen form for direkte eller indirekte forskelsbehandling af nogen af de i direktivets artikel 1 anførte grunde. I direktivets artikel 2, stk. 2, litra a), er det præciseret, at der foreligger direkte forskelsbehandling, hvis en person af en eller flere af de i artikel 1 anførte grunde behandles ringere, end en anden i en tilsvarende situation bliver, er blevet eller ville blive behandlet, herunder handicap.
- 42 I det foreliggende tilfælde fremgår det af oplysningerne i anmodningen om præjudiciel afgørelse, at VA fra den 25. marts 2015 til den 9. august 2016 ikke fik tilladelse til at deltage i nogen af retsmøderne i den afdeling, som hun var tilknyttet, fordi hun var blind. Hun blev således behandlet ringere end de andre domsmænd, der var tilknyttet denne afdeling, som befandt sig i en tilsvarende situation, men som ikke var blinde, på grundlag af det handicap, som hun har, hvilket udgør en ulige behandling, der direkte er støttet på handicappet som omhandlet i artikel 2, stk. 2, litra a), i direktiv 2000/78.
- 43 Hvad for det andet angår spørgsmålet, om en sådan ulige behandling kan være begrundet i henhold til artikel 4, stk. 1, i direktiv 2000/78, bemærkes, at det følger af selve bestemmelsens ordlyd, at medlemsstaterne kan bestemme, at ulige behandling, som er baseret på en egenskab, der har forbindelse med en eller flere af de i dette direktivs artikel 1 anførte grunde, ikke udgør

forskelsbehandling, hvis den pågældende egenskab på grund af karakteren af bestemte erhvervsaktiviteter eller den sammenhæng, hvori sådanne aktiviteter udøves, udgør et regulært og afgørende erhvervsmæssigt krav, forudsat at målet er legitimt, og at kravet står i rimeligt forhold hertil.

- 44 I denne henseende har Domstolen fastslået, at det er en egenskab, som er knyttet til begrundelsen for den ulige behandling, der skal udgøre et sådant regulært og afgørende erhvervsmæssigt krav, og ikke begrundelsen i sig selv (dom af 15.11.2016, Salaberria Sorondo, C-258/15, EU:C:2016:873, præmis 33 og den deri nævnte retspraksis).
- 45 For så vidt som artikel 4, stk. 1, i direktiv 2000/78, sammenholdt med 23. betragtning hertil, der henviser til »meget begrænsede omstændigheder«, hvorunder en sådan ulige behandling kan retfærdiggøres, tillader at fravige princippet om forbud mod forskelsbehandling, skal undtagelsen fortolkes strengt (dom af 15.7.2021, Tartu Vangla, C-795/19, EU:C:2021:606, præmis 33 og den deri nævnte retspraksis).
- 46 Hvad angår det påberåbte formål med henblik på at begrunde den ugunstige behandling, som VA blev udsat for på grund af sit handicap, har TC og UB gjort gældende, at udelukkelsen af VA fra deltagelse i retsmøderne i den afdeling for straffesager, som hun var tilknyttet indtil august 2016, havde til formål at sikre den fulde overholdelse af strafferetsplejelovens principper, navnlig princippet om umiddelbarhed og direkte bedømmelse af beviserne med henblik på at fastlægge den objektive sandhed, der følger af denne lovs artikel 14 og 18.
- 47 TC og UB har således gjort gældende, at en domsmands funktioner ikke kan varetages af personer med et handicap såsom blindhed. Udøvelsen af disse funktioner kræver principielt, at der besiddes særlige fysiske evner, såsom synet.
- 48 Det bemærkes imidlertid, at selv om lov om retssystemet i artikel 67, stk. 1, bestemmer, at en domsmand navnlig skal være i stand til at udøve sine rettigheder og ikke må lide af nogen psykisk sygdom, opstiller denne lov ifølge oplysningerne i anmodningen om præjudiciel afgørelse hverken krav med hensyn til en domsmands fysiske egnethed eller fastsætter udelukkelsesgrunde på grund af et fysisk handicap som blindhed.
- 49 Det følger også af disse oplysninger, at der blev oprettet en elektronisk fordeling af domsmænd fra den 9. august 2016, efter at en lovreform var trådt i kraft, således at VA deltog i en række retsmøder i straffesager fra denne dato. Den elektroniske fordeling af domsmænd, som er fastsat ved den nationale lovgivning, der er omhandlet i hovedsagen, synes således at ske uafhængigt af betragtninger om disse domsmænds person og de sager, som disse skal behandle, hvilket det tilkommer den forelæggende ret at efterprøve.
- 50 Når dette er sagt, bemærkes, at det fremgår af Domstolens praksis, at den omstændighed, at en person skal besidde særlige fysiske evner, kan anses for at udgøre et »regulært og afgørende erhvervsmæssigt krav« som omhandlet i artikel 4, stk. 1, i direktiv 2000/78 i forbindelse med udøvelsen af visser former for arbejde, herunder som brandmand eller politibetjent. På samme måde kan det forhold, at høreevne skal opfylde en minimumstærskel for lydopfattelse, som er fastsat ved den nationale ordning, anses for at udgøre et sådant krav for udøvelsen af arbejdet som fængselstjenestemand (jf. i denne retning dom af 15.7.2021, Tartu Vangla, C-795/19, EU:C:2021:606, præmis 40 og 41).

- 51 Domstolen har ligeledes fastslået, at synet opfylder en væsentlig funktion ved kørsel med motorkøretøjer, således at et krav om en mindsteevne for synsstyrke, som EU-lovgiver har fastsat for udøvelsen af erhvervet som chauffør, er i overensstemmelse med EU-retten, henset til formålet om at sikre trafiksikkerheden (jf. i denne retning dom af 22.5.2014, Glatzel, C-356/12, EU:C:2014:350, præmis 54 og 72).
- 52 På samme måde kan synet på grund af karakteren af en domsmands funktioner i en straffesag og betingelserne for udøvelsen heraf, som i visse tilfælde kan indebære en undersøgelse og vurdering af visuelle beviser, ligeledes anses for at være et »regulært og afgørende erhvervsmæssigt krav« for erhvervet som domsmand i en sådan procedure som omhandlet i artikel 4, stk. 1, i direktiv 2000/78, for så vidt som sådanne undersøgelser og vurderinger af de nævnte beviser ikke kan udføres ved hjælp af bl.a. medicinsk-tekniske anordninger.
- 53 I øvrigt kan det formål, som TC og UB har påberåbt sig, om at sikre den fulde overholdelse af straffeprocessens principper, herunder princippet om umiddelbarhed og direkte bedømmelse af beviserne, udgøre et objektivt formål som omhandlet i artikel 4, stk. 1, i direktiv 2000/78.
- 54 Det skal følgelig undersøges, om den foranstaltning, som VA er blevet pålagt i hovedsagen, som består i, at hun fuldstændigt udelukkes fra udøvelsen af funktionerne som domsmand i en straffesag, er hensigtsmæssig for at nå det forfulgte formål, og om den ikke går videre, end hvad der er nødvendigt for at nå dette mål. Hvad angår denne forholdsmæssige karakter skal der tages hensyn til det forhold, at arbejdsgiveren i henhold til artikel 5 i direktiv 2000/78, sammenholdt med 20. og 21. betragtning hertil, har pligt til at træffe de foranstaltninger, der er hensigtsmæssige i betragtning af de konkrete behov, for at give en handicappet adgang til beskæftigelse, til at udøve den eller have fremgang i den, medmindre arbejdsgiveren derved pålægges en uforholdsmæssig stor byrde (jf. i denne retning dom af 15.7.2021, Tartu Vangla, C-795/19, EU:C:2021:606, præmis 42 og 48 samt den deri nævnte retspraksis).
- 55 Hvad angår denne foranstaltnings hensigtsmæssighed bemærkes, at en sådan foranstaltning ganske vist bidrager til overholdelsen af strafferetsplejelovens regler for så vidt angår princippet om umiddelbarhed og den direkte bedømmelse af beviserne.
- 56 Hvad angår den nævnte foranstaltnings nødvendighed bemærkes imidlertid, at VA blev fuldstændig udelukket fra deltagelse i de sager, der blev behandlet af den afdeling for straffesager, som hun var blevet tilknyttet, uden at hendes individuelle evne til at udføre sine funktioner blev vurderet, og uden at muligheden for at afhjælpe eventuelle vanskeligheder, som kunne opstå, blev undersøgt.
- 57 Som det blev anført i nærværende doms præmis 54, har arbejdsgiveren i øvrigt pligt til i rimeligt omfang at foretage tilpasninger for handicappede personer af hensyn til behovene i en konkret situation. Ifølge ordlyden af 16. betragtning til direktiv 2000/78 spiller iværksættelse af foranstaltninger, der tager hensyn til behovene hos personer med handicap på arbejdspladsen, en vigtig rolle i bekæmpelsen af forskelsbehandling på grund af handicap. I denne henseende har Domstolen præciseret, at begrebet »tilpasninger i rimeligt omfang« skal fortolkes vidt, således at det tilsigter at fjerne de forskellige barrierer, som hindrer handicappede personer i fuldt ud og effektivt at deltage i arbejdslivet på lige fod med andre arbejdstagere. I denne henseende indeholder 20. betragtning til dette direktiv i øvrigt en opregning af tilpasninger i rimeligt omfang, som kan være materielle, organisatoriske eller uddannelsesmæssige, og som ikke er udtømmende (dom af 15.7.2021, Tartu Vangla, C-795/19, EU:C:2021:606, præmis 48 og den deri nævnte retspraksis).

- 58 Denne forpligtelse skal læses i lyset af chartrets artikel 26, som fastsætter princippet om integration af mennesker med handicap, for at disse kan nyde godt af foranstaltninger, der skal sikre deres autonomi, deres sociale og erhvervsmæssige integration og deres deltagelse i samfundslivet.
- 59 En sådan forpligtelse er ligeledes fastsat i FN-konventionen, hvorom det bemærkes, at bestemmelserne heri kan gøres gældende i forbindelse med fortolkningen af bestemmelserne i direktiv 2000/78, således at direktivet så vidt muligt bør fortolkes i overensstemmelse med denne konvention (dom af 15.7.2021, Tartu Vangla, C-795/19, EU:C:2021:606, præmis 49 og den deri nævnte retspraksis).
- 60 FN-konventionen fastsætter i artikel 5, stk. 3, at med henblik på at fremme lighed og afskaffe diskrimination skal deltagerstaterne tage alle passende skridt til at sikre, at der tilvejebringes rimelig tilpasning.
- 61 Det er i øvrigt med et inklusivt formål, at FN-konventionens artikel 5, stk. 3, fastsætter, at ligestillingen for personer med handicap skal fremmes, og at diskriminationen skal fjernes, hvilket denne konventions artikel 27 bevidner, idet de handicappede anerkendes retten til at arbejde på lige fod med andre, hvilket omfatter retten til at kunne tjene til livets ophold ved beskæftigelse, som de selv frit vælger eller påtager sig på et arbejdsmarked og i et arbejdsmiljø, der er åbent, inkluderende og tilgængeligt for personer med handicap.
- 62 I det foreliggende tilfælde blev VA, således som det fremgår af oplysningerne i anmodningen om præjudiciel afgørelse, udelukket fra enhver deltagelse i straffesager uden nogen sondring i forhold til de pågældende sager, og uden at der blev foretaget en efterprøvelse af, om der kunne tilbydes VA tilpasninger i rimeligt omfang, såsom materiel, personlig eller organisatorisk bistand.
- 63 Det fremgår således – med forbehold for den forelæggende rets efterprøvelse – at den nævnte foranstaltning gik ud over, hvad der var nødvendigt, for så vidt som det fremgår af anmodningen om præjudiciel afgørelse, at VA efter indførelsen af den elektroniske fordeling af domsmænd, der skete i august 2016, i denne egenskab deltog i bedømmelsen af en lang række straffesager. Som Kommissionen har anført i sine skriftlige bemærkninger, og som generaladvokaten har anført i punkt 100 i forslaget til afgørelse, viser denne omstændighed, at hun var i stand til at varetage funktionerne som domsmand under fuldstændig overholdelse af strafferetsplejereglerne.
- 64 Henset til det ovenstående skal de forelagte spørgsmål besvares med, at artikel 2, stk. 2, litra a), og artikel 4, stk. 1, i direktiv 2000/78, sammenholdt med chartrets artikel 21 og 26 samt FN-konventionen, skal fortolkes således, at de er til hinder for, at en blind person fratages enhver mulighed for at udøve funktionerne som domsmand i en straffesag.

Sagsomkostninger

- 65 Da sagernes behandling i forhold til hovedsagernes parter udgør et led i de sager, der verserer for den forelæggende ret, tilkommer det denne at træffe afgørelse om sagsomkostningerne. Bortset fra de nævnte parters udgifter kan de udgifter, som er afholdt i forbindelse med afgivelse af indlæg for Domstolen, ikke erstattes.

På grundlag af disse præmisser kender Domstolen (Anden Afdeling) for ret:

Artikel 2, stk. 2, litra a), og artikel 4, stk. 1, i Rådets direktiv 2000/78/EF af 27. november 2000 om generelle rammebestemmelser om ligebehandling med hensyn til beskæftigelse og erhverv, sammenholdt med artikel 21 og 26 i Den Europæiske Unions charter om grundlæggende rettigheder samt De Forenede Nationers konvention om handicappedes rettigheder, som blev godkendt på Det Europæiske Fællesskabs vegne ved Rådets afgørelse 2010/48/EF af 26. november 2009, skal fortolkes således, at de er til hinder for, at en blind person fratages enhver mulighed for at udøve funktionerne som domsmand i en straffesag.

Underskrifter